

100 ГОДИНИ ОТ РОЖДЕНИЕТО НА НИКОЛА Д. ПЕТКОВ

От политическите мъже в най-новата ни история Никола Петков е един от най-известните и най-малко познатите политици, тъй като оценките за него винаги са обслужвали политическата конюнктура. Именно поради това за Никола Петков политици и историци са използвали целия арсенал от анатемни и суперлативи, прилагайки максимата, че "ангелите са само бели, а дяволите винаги черни"; той е едновременно "народен враг, заговорник, предател" и "демократ, светец наравно с Ботев и Левски".

Истината за Никола Петков чака своя научен отговор. Каква е тя ще кажат изследванията на безпристрастни историци, но и сега със сигурност може да се твърди, че в тях ще се разкрие дейността на един голям демократ, антифашист и републиканец, който не е извършил деяния, за да заслужи присъда, а камо ли смъртна.

По понятни причини за Н. Петков се знае много малко. Той е роден в София на 21 юли 1893 г. в семейството на Екатерина и Димитър Петкови. Майка му е от големия род Ризови от Битоля, допринесъл за запазването и издигането на просветата и българщината. Баща му Димитър Петков е участник в националноосвободителното движение, опълченец, журналист, издател, един от лидерите на Народнолибералната партия, министър, министър-председател - убит от политическите си противници на 26 февруари 1907 г. в София.

Брат му Петко Д. Петков е юрист, дипломат, публицист, свързал се със земеделското движение през 1922 г. и останал един от неговите символи - убит на 14 юли 1924 г. като негоден на властимащите.

Никола Петков завършва I-ва Софийска мъжка гимназия /1910 г./ и заминава за Париж при брат си да следва право. Поради войните се завръща в България /1912 г./ и постъпва войник в гвардейския полк. След войните продължава следването си и през 1922 г. завършва Сорбоната. Същата година е назначен на овакантираната от брат му длъжност секретар на българската легация в Париж. След преврата на 9 юни 1923 год. подава оставка и до 1929 г. живее във Франция, където работи като журналист.

Н. Петков се включва в земеделското движение през 1930 г. и навярно заслуга за това има Дим. Мацанкиев, с когото работят в редакцията на в. "Пладне", а през 1931-1932 г. Н. Петков е редактор на в. "Земя". В 1932 г. той става съосновател на БЗНС "Ал. Стамболийски" и е избран за член на Постоянното присъствие и редактор на в. "Земеделско знаме" /1932-1934/. През 1933 г. преминава в БЗНС-Г. Марков. След 19 май 1934 г. Н. Петков излиза в опозиция на властта и се ориентира към БЗНС-"Врабча1". От 1937 г. отново е в БЗНС "Ал. Стамболийски", от чиято листа е избран за депутат в XXIV ОНС, но през декември 1938 г. изборът му е касиран за "антиконституционна дейност" и е интерниран в Ивайловград.

30-те години могат да се определят като първи период от политическата кариера на Н. Петков. През него той е във втория ешелон на земеделските лидери, търси своето място в "разпиления" Земеделски съюз и се проявява преди всичко като журналист и депутат в Народното събрание.

В годините на Втората световна война Н. Петков остава извън основните земеделски крила, макар официално да членува в БЗНС "Пладне", което с право дава основание на повечето западни дипломати и историци да го считат за "независим земеделец". Именно като такъв той се включва в НК на Отечествения фронт и всъщност представлява себе си като частно лице, а не мандатар на някоя земеделска фракция. Това потвърждава и лидерът на "пладненци" д-р Г. М. Димитров, който във връзка с действията на Н. Петков заявява, че когато се завърне в България, "ще наказва самозваните лидери".

От 1943 г. започва "отечественофронтовския период" на политика на Н. Петков. Той е централна фигура в Националния комитет, принадлежи към най-многочислената партия в България, което е основният аргумент за признаването на Отечествения фронт като антифашистско движение от Великите сили. Н. Петков е един от най-активните членове на НК, имащ и налагащ мнение по много въпроси, включително и завземането на властта чрез военен преврат.

Отечественофронтовският актив на Н. Петков му отрежда след 9 септември 1944 г. поста зам. министър-председател, издига го на върха на политическия елит и го налага като най-голям авторитет сред земеделските лидери, т. е. той влиза в голямата политика чрез Отечествения фронт.

До лятото на 1945 г. Н. Петков участва активно в изработването и реализирането на отечественофронтовската политика, която той свързва с демократизирането на обществото, с "възтържествуването идеалите на Великата френска революция в България".

От лятото на 1945 г., когато Н. Петков напуска Отечествения фронт, правителството, БЗНС и създава своя партия БЗНС-"Н. Петков", започва опозиционният етап от политическата му дейност, който е най-активният и най-значителният в цялата му кариера на политик и държавник. Н. Петков пръв създаде организирана съпротива срещу властта на българските комунисти, разкри същността на зараждащия се тоталитарен режим и обедини различните опозиционни формации за борба с него. Той пръв имаше смелостта да се обяви против налагащия се съветски хегемонизъм и защитава държавния суверенитет на страната. Той предложи във ВНС най-демократичния проект за конституция на България. Цялата дейност на Н. Петков в периода 1945-1947 г. го превърна в символ на борбата на българина за демокрация. За тази борба, както отбелязва самият той, "се считам щастлив, че имам честта и щастието да последвам съдбата на моя баща и на своя брат, да дам свободата си, а ако е необходимо и живота си за свободата на българския народ". На 23 септември 1947 г. Н. Петков е екзекутиран, неговата партия забранена със закон, а след това и цялата опозиция. Започва 40-годишното еднопартийно управление на БКП.

Когато търсим истината за Н. Петков и твърдим, че той и цялата опозиция в периода 1945-1947 г. са "само ангели", едва ли ще стигнем до нея. Бъдещите изследвачи на този изключително важен проблем задължително трябва да дадат отговор на въпроси и факти като: защо толкова късно /на 37 г./ Н. Петков се включи в политиката и пренебрегна бащината си Либерална партия, след като "обходи" всички земеделски фракции, защо спря при Пладненци и какво означава "независим земеделец"; защо Н. Петков, след като е определен от Г. М. Димитров за негов заместник в ръководството на БЗНС-"Пладне", не откликна на призива му през 1941 г. за организиране на антифашистско движение, ръководено от земеделците и ориентирано към Англия, а прие предложението на комунистите за създаването на Отечествения фронт, свързан със Съветския съюз; като какъв участва Н. Петков в Отечествения фронт - частно лице или пълномощник на ръководството на БЗНС; известни са обтегнатите отношения между Г. М. Димитров и

Н. Петков, Д. Гичев казва за него "кой е той, той няма нищо зад себе си", т. е. Н. Петков до 9 септември 1944 г. не се ползва с доверието на повечето земеделски лидери; Г. М. Димитров е отстранен от поста главен секретар на БЗНС по настояване на комунистите, но от Н. Петков; какви са отношенията му с американския политически представител М. Барнс и други западни дипломати, за които "България е опитен полигон на американската политика в Източна Европа" и много други въпроси?

В историята на България през XX век демокрацията не можа да се реализира като обществена практика, тя остана само термин, използван за политическа демагогия. Въпреки това демокрацията остана надежда на българина в стремежа към добро и голяма заслуга за това има Никола Петков. Макар реално неговата политическа дейност да е само 2 години /септември 1945 г. - септември 1947 г./ той има достойно и трайно място в най-новата ни история.

Минчо Минчев